

Veselý, J. (2016). *Magie v zrcadle vědy a pseudovědy*

Praha: Vodnář, 199 s.
ISBN: 978-80-7439-114-9

Michaela Žáková, FF MU, Ústav religionistiky
e-mail: m.ichaela@mail.muni.cz

Josefa Veselého, hermetika a signatáře Charty 77, znají především čtenáři zabývající se, ať už vědecky či nevědecky, tématem okultismu, magie a satanismu. Veselý je totiž autorem již několika děl, která se týkají právě těchto témat. Kupříkladu lze uvést jeho „učebnice magie“, knihu *Magie* (2002), vhodnou (nejen) pro začínající magiky, knihu *Magie pro pokročilé* (2004) či publikace *O podobách démonů* (2013); *Satanismus* (2003) a *Techniky magie na pozadí alchymie* (2010). V knihkupectvích je můžeme nalézt zejména v oddělení ezoterické naučné literatury. I tyto knihy mohou být pro religionisty bezesporu zajímavé a přínosné, mne osobně více zaujala jeho nejnovější, roku 2016 vydaná publikace *Magie v zrcadle vědy a pseudovědy*. Proč? Anotace knihy totiž publikaci určuje především duchovně orientovaným čtenářům (z řad okultistů i vědců), navíc slibuje, že bude mapovat „některé bludné cesty vědy ve vztahu k magii“. Autorova ambice mapovat takové cesty se pro religionisty zabývající se především tématem magie může jevit velmi zajímavá. Zároveň nás staví před otázku, v čem by tato publikace sepsaná hermetikem, a nikoli religionistou v tomto ohledu mohla obohatit naše vědecké poznání? A vůbec, mohla by? Otázka se bezprostředně dotýká tématu interdisciplinarity a mezi-disciplinárního porozumění, poznání. Sbližování (zdánlivě) vzdálených oborů je však přirozené stává samo pro sebe otázkou – otázkou, zda je interdisciplinarita s některými obory vůbec možná a vhodná. Kniha Josefa Veselého se však může stát případem, který může minimálně naznačit možné odpovědi na stanovené otázky.

Veselého publikace je rozdělena do 6 kapitol, mimo předmluvu, ve které autor dokonale vyvolává moji další zvědavost a nadšení z knihy. V této pasáži totiž hovoří o vztahu vědy a magie, různých přístupech vědy k magii, přičemž zároveň naráží na proměnlivost ať už vědeckých, či magických teorií. Autor reflektuje, že věda a magie využívají odlišných metodologických nástrojů a disponují odlišnými principy. Podle Veselého věda měří, váží a předpokládá, že za stejných podmínek se budou objevovat stejné výsledky. Takové metody a předpoklady je však v magii nemožné naplnit, tudíž věda podle Veselého postrádá nástroje, které umožňují výzkum magie. V tomto ohledu se domnívám, že autor má na mysli zejména metody a principy přírodních věd. Následně totiž dodává, že především v 19. století přírodní vědy, a to stejně jako okultismus a spiritismus, přiváděly k úžasu své publikum, a stávaly se tak oblastmi spíše pro věření než ověření. Svými tvrzeními tak na jedné straně uvádí odlišnosti mezi vědou a magií, co se týče jejich metodologie, ale také na straně druhé zdůrazňuje jisté podobnosti mezi těmito

oblastmi, obě jsou mj. postaveny na důvěře. Těmito výroky ve mně nicméně autor vyvolává řadu otázek a předpokladů, jak asi s nimi bude v textu dále nakládat a jak jeho argumentace bude následně pokračovat. V závěru pasáže předkládá své cíle a dodává, že magikové by se neměli snažit vybudovat na vědeckých poznatcích teorii magie. Zřejmě proto také v následujících kapitolách, jak deklaruje, uvádí mylné pokusy vědeckého vysvětlení magie. Podle autora jsou koncepty „tím víc mimo mísu, čím více operují s pojmy a představami, které se nacházejí mimo rámec magie“ (s. 11). Shrnuje, že v magii koneckonců nezáleží ani tak na teorii, jako spíše na tom, co magik umí.

Po přečtení celé publikace jsem však nabyla dojmu, že má kniha pouze podobu představení různých teorií magie, které, podle Veselého bud' z důvodů uvedených výše poněkud selhávají, nebo je v dnešní době již nikdo nečte. Na to poukazuje sám Veselý, který tímto reaguje na okolní kritiku, že píše o autorech, kteří se stávají zapomenutými. Proč to tedy dělá? Sám v závěru své knihy deklaruje, že tyto myslitele chtěl v knize připomenout, neboť i oni sami díky svému poukazování na některé bludné uličky ve zkoumání magie, tak jako svým dobovým vlivem, dláždili cestu myslitelům úspěšnějším.

V následujících kapitolách tedy autor představuje různé teorie magie a jejich hlavní představitele, zejména pak představitele 19.–20. století. Před popisem jednotlivých teorií myslitelů Veselý vždy přikládá životopis, fotografii (je-li k dispozici) a výčet vybrané bibliografie právě představovaného autora, ze které čerpá věcné poznatky. Čtenáře neochuzuje ani o obrázky a tabulky, které přispívají k lepšímu pochopení teorií či k lepší čtenářově představě o ilustrovaných jevech. Neochuzuje jej ani o dokumenty s popisy myslitelů, jejichž fotografie se nedochovaly, ani úryvky jejich spisů, které Veselý z původního jazyka (většinou z němčiny) překládá do češtiny. V závěru téměř každé kapitoly se vyjadřuje k možnostem a limitům teorií, v jistých případech k jejich dalším osudům. Tyto pasáže mohou být poněkud náročné, protože autor má tendence při svém zhodnocení odkazovat na další různé autory a teorie, jejichž základní myšlenky příliš neobjasňuje a čtenář se tak může chvílemi cítit zmateně.

V první kapitole čtenáře kupříkladu seznamuje s biofyzickými teoriemi myslitelů Josepha Ennemosera (18.–19. stol.), přívržence mesmerismu a živočišného magnetismu, který z metody mesmerismu vytvořil základ magie, a Carla du Prela (19. stol.), filozofa, spisovatele a okultisty. Po první kapitole následuje kapitola nazvaná „Filozofická mezihra“ a jediná podkapitola „Hrátky s transcendentálním subjektem“. V té se zprvu zabýval du Prelovým předpokladem spojujícího článku mezi tělesnou částí člověka a nevědomým, transcendentálním subjektem (duší). Čtenáři se tato kapitola může jevit jako více filozofická, která se jej různými často kladenými otázkami snaží donutit přemýšlet. V následující, třetí kapitole nazvané „Beletristická vsuvka“ nacházíme pouze převyprávění du Prelova románu *Kříž nad ledovcem* (1934). Ačkoli množství vtipných komentářů a poznámek na několika místech dokládá, že se autor nebojí komentovat i komické aktuální kauzy v Česku, čímž také odlehčuje text a dává mu větší „šmrnc“, musím konstatovat, že místy se pro mne autorovo převyprávění přesto stávalo poněkud zdoluhavým. Občas jsem měla pocit, zda by nebylo lepší tuto pasáž vynechat či vložit až na konec knihy. Můj dojem mohl být způsoben i tím, že jsem neustále čekala na nějaké další vyjádření autora k tomu, jak by tedy konkrétně měla či neměla věda

k magii přistupovat. Na druhé straně chtěl Veselý čtenářům představit dílo, které se stává spíše zapomenutým a které obsahuje du Prelovy názory na okultismus. Knihu totiž vnímá jako „dobové svědectví o stavu poznání duchovních nauk v du Prelově době“ (s. 71). Čtvrtá kapitola nám představuje dvě psychofyzické teorie, Ludwiga Lehmana a Ludwiga Staudenmaiera (oba 19.–20. st.). Z těchto teorií – po vzniku koncepcí Freudovy psychoanalýzy a Jungovy analytické psychologie – byl vytvořen psychologický koncept magie. Pozornost je tak zaměřena na souvislost mezi magií, vědomím a nevědomím. V těchto kapitolách se již můžeme více seznámit i s definicemi magie, principy magie, samotnými technikami, experimenty a dalšími magickými cvičeními. Kapitola se pro mne tak stala nejen nestranně zajímavou, také proto, že oproti ostatním autorům, nabízí, troufám si tvrdit, „vědecktější“ vysvětlení magie. Tito myslitelé nahlíží na magii jako na projev psyché, hledají její racionálnější vysvětlení, podle Veselého ji však samotnou neobjasňují. Následující kapitola se věnuje myšlenkám Ernsta Schertela (19.–20.st.), jehož teorie si podle Veselého udržela do dnešní doby platnost. Poslední závěrečná kapitola „Přídavek“ obsahuje dvě podkapitoly. První se zabývá myšlenkami hygienika Eduarda Reicha (19.–20.st.), kterého Veselý vnímá jako příklad selhání pokusu vysvětlit magii vědecky. Jedná se tak o dílo, které podle Veselého nelze zařadit do dílny okultismu. Následující podkapitola s názvem „Mezi magií a vědou“ mne bohužel již definitivně utvrdila v tom, že mé očekávání toho, o čem Veselého publikace je, se nenaplnilo. Podkapitola je věnována jednomu zapomenutému českému hermetikovi, Janu Iglauerovi (19.–20. st.), který se pokusil „propašovat magii do vědy“. Tato závěrečná kapitola pro mne byla také jednou z nejnáročnějších na čtení, což nezachránil ani černý humor, který se autor nebál využít. Některá vysvětlení mi přišla zbytečně dlouhá a, dle mého názoru, přispěla pouze k natahování výkladu.

Ačkoli se tak kniha stává „pouze“ výčtem teorií magie či přístupů k jejímu vysvětlení, neznamená to, že by se v ní nepromítaly také názory na vědu. Respektive, při vyjádření argumentace autorů různých teorií Veselý předkládá jejich postoje k vědě či jejich doporučení, čím by se měla zabývat, přičemž občas uvede i své vlastní názory. Jeho vyjádření jsou však zkusmá a nahodilá. Autor bohužel nemá tendence tyto názory více rozebírat. Přesto jsme však schopni odvodit, jak s „vědou“ představovaní myslitelé pracují a na jakých principech jejich pojetí vědy staví.

Zkoumaní autoři samozřejmě vyjadřují i své náhledy na magii, kupříkladu někteří upozorňují, že provozování magie není nebezpečné, patologické. Mne osobně tyto pasáže přišly jako součást výkladu teorií či osobnostního profilu autorů, a v tomto ohledu jsem neměla dojem, že by tímto Veselý v první řadě podporoval přímo zájem o magii. Sémě této tendence bychom mohli nalézt v pasáži, ve které argumentuje, že psychologicky pojatá magie je v současné nejisté době vhodná pro jedince kvůli své srozumitelnosti a jednoduchosti a také proto, že nemanipuluje s nefyzikálními jevy. Takových pasáží zřejmě bude čtenář schopen najít více, nemají však naléhavý podtext a já osobně jsem je vnímala spíše jako komentáře autora, a tedy nikoli nutně jako jeho tendenci obrátit čtenáře k magii.

Co se týče autora stylu, již v první kapitole si můžeme všimnout, že Veselý předkládá myšlenky autorů systematicky a základní koncepce magie autorů vcelku srozumitelně. Je ovšem důležité, aby si čtenář na tuto knihu udělal čas

a plně se na čtení soustředil. Rozhodně to není pouhá oddechová záležitost! Je nutné dodat, že po formální stránce se text nevyznačuje požadavky na vědeckou studii. Není to ani autorovým cílem. Co do obsahu, nelze tvrdit, že by autor neměl přehled o tématu. V oblasti svého zájmu se prostě vyzná. Předložené teorie se občas snaží také propojovat a, je-li k tomu důvod, poukazovat na jejich odlišnosti či podobnosti. Avšak již od první kapitoly jsem občas měla problém zachytit, kdy parafrázuje autora a kdy do textu vkládá vlastní poznámky, což narušovalo moji pozornost a zbytečně způsobovalo zmatení. Jeho forma psaní je místy „hovorově“ zabarvena. Autor má tendence předkládat věci jednoduše, což jsem osobně uvítala. Tato jeho tendence mi přišla sympatická také proto, že – jak sám autor zmiňoval – nechtěl čtenáře zavalovat složitými teoriemi. Sám tak reflektuje, že pro čtenáře kniha může být náročná, a ačkoli se pokouší vysvětlovat teorie co nejjednodušeji, rád odkazuje na další díla. Tudíž čtenáře, kteří se chtějí dozvědět o teoriích více, neochuzuje. Svým stylem psaní se také snaží čtenáře přinutit k zamyšlení. Na několika málo místech se sice výjimečně objevují chyby v interpunkci (např. s. 65, 66, 67, 69), není jich však tolik, aby čtenáře tato skutečnost přímo iritovala.

Jak již bylo zmíněno, knihu Veselý určuje duchovně orientovaným čtenářům z řad okultistů i vědců a zájemcům o historii lidského poznání. Dovolím si zhodnotit, že autor předpokládá jistou čtenářovu znalost okultismu či magie. Veselý se nahodile zmiňuje o různých oblastech (okultismu, spiritismu, magii, hermetismu), aniž by vysvětloval vztahy mezi nimi. Přesto se v některých případech dá z kontextu odvodit jejich nejjzákladnější význam. Sama bych však uvítala, kdyby autor v jedné kapitole či poznámce pod čarou objasnil alespoň jejich základní vztahy, stejně jako jejich základní principy a metodologie, a to i v současnosti, neboť sám se o jejich povaze v soudobém světě v závěru některých kapitol zmiňuje. Domnívám se, že by tím kniha působila přehledněji a uceleněji. Je ale nutné dodat, že Veselý je autorem řady knih, ve kterých problematiku terminologie vyjasňuje (a zřejmě proto nemá tendenci ji ve všech svých dílech opakovaně dokládat). V případě potřeby se tak čtenář může obrátit na ně.

Jak již bylo uvedeno, autor se měl pokusit ukázat mylné pokusy vysvětlení magie. Jsou tedy všechny jeho uvedené teorie myslitelů pseudovědou? Autor sice v krátkých pasážích téměř všech kapitol teorie hodnotí, je ale na samotném čtenáři, aby si na tuto otázku odpověděl na základě toho, co se o myslitelích dozvěděl, neboť výraz „pseudověda“ (a její význam) v textu moc nenalzáme. Domnívám se, že v publikaci nazvané *Magie v zrcadle vědy a pseudovědy*, by měl alespoň více zdůraznit, které teorie, a popř. v jakých ohledech, pokládá za vědecké či pseudovědecké, a to i ve vztahu k okultismu, protože takové zhodnocení pro mne bylo těžké nalézt.

Chci podotknout, že přes uvedené výtky nelze Veselého dílo jednoduše odsoudit jako nezajímavé či nepřínosné. Pročteme-li všechny teorie, na které by si čtenář měl vyhradit čas, kniha může nabídnout mnohé. Krom výše uvedeného u ní můžeme přemýšlet nad povahou světa, silách působících v tomto světě, nad trvalostí a platností všeobecně přijímaných přírodních teorií. Množství otázek a podnětů k zamyšlení může minimálně rozvíjet naše teoretické schopnosti. Pokud jako badatelé čteme práci s očekáváním, že nám autor odkryje mylné cesty vědy ve vztahu k magii, je pro nás stěžejní zejména shrnující úvodní kapitola. V té autor mj. předkládá, jak již bylo uvedeno, že by se magik neměl snažit na vědeckých

poznatcích vybudovat teorii magie či při koncepci magie operovat s pojmy a představami mimo její rámec. Zdá se, že Veselý vnímá vědu a magii jako dvě disciplíny, které by se momentálně vlastně neměly „teoreticky míchat“ (již bylo zmíněno, že se v tomto ohledu Veselý vyjadřuje zejména k přírodním vědám, které nemají nástroje umožňující výzkum magie). Zdá se, že v podstatě popírá možnost takového vysvětlení a naznačuje, že pouze ten, kdo si magii skutečně „osahá“, jí může skutečně porozumět a vysvětlit ji. Jeho návrhy lze interpretovat jako pokus o eliadovský přístup, který je však ve vědeckém prostředí téměř překonán. Na druhé straně my, jako badatelé, si ji můžeme „osahat“ skrze výpovědi magiků, čímž se, jak se domnívám, pochopení magie můžeme velmi přiblížit. A magii v podstatě přibližuje i tato kniha.

Seznam použité literatury:

- Du Prel, C. (1934). *Kříž nad ledovcem: Hypnoticko-spiritistický román*.
Nová Paka: Karel Sezemský.
- Veselý, J. (2002). *Magie*. Praha: Vodnář.
- Veselý, J. (2003). *Satanismus*. Praha: Vodnář.
- Veselý, J. (2004). *Magie pro pokročilé*. Praha: Vodnář.
- Veselý, J. (2010). *Techniky magie na pozadí alchymie*. Praha: Vodnář.
- Veselý, J. (2013). *O podobách démonů*. Praha: Vodnář.